

Krveprolití posledních týdnů války

Vojtěch Kyncl

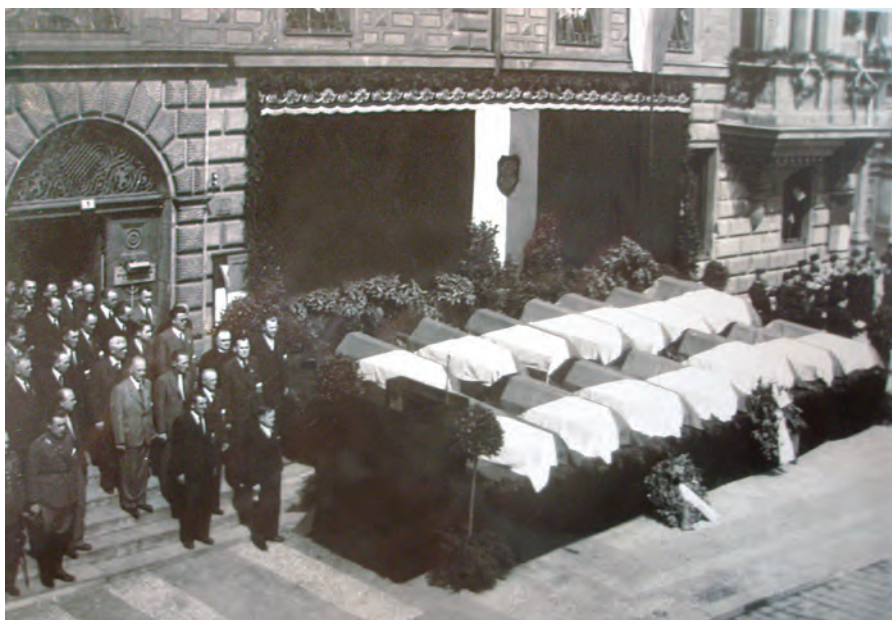
Masakrování civilního obyvatelstva v posledních týdnech druhé světové války nabylo mnoha podob. Nacisté nebyli schopni účinně čelit narůstajícímu odporu domácího odboje, včetně sabotáží i ozbrojených přeпадů partyzánských skupin, natož Květnovému povstání českého lidu. Na jaře 1945 již nebyli schopni odboj potlačovat, ale pouze zeslabovat. Používali k tomu nejdrastičtějších metod, jakými byly hromadné vraždy zajatců, pomocníků partyzánů i nezúčastněných civilistů. Vrcholem bylo vypálení a vyvraždění vesnic a osad, kde umíraly celé rodiny.

V dubnu 1945 vrcholila partyzánská válka, která měla svá ohniska na východní Moravě a Českomoravské vrchovině. Stíhací svazy zkušených gestapáků, policistů a vojáků pátraly po partyzánských skupinách, aby je zničily. Řada z členů těchto komand vraždila civilisty již na Slovensku a pokračovala v tom i na Moravě a v Čechách. Na návších a náměstích se opět konaly veřejné popravy oběšením pro výstrahu za napomáhání partyzánům, ale výjimkou nebyly ani exemplární tresty vykonané u cest a jejich křižovatek.

Trestních výprav v posledním měsíci války proti „banditům“, jak okupanti nazývali každého, kdo měl být popraven neprodleně jako partyzán, napočítáme desítky. Počet obětí dosahoval až výše několika desítek osob (Kyjanice u Olomouce, Salaš u Zlína, Leskovec u Vsetína). Dne 19. dubna 1945 obklíčili vojáci a členové gestapa malebnou pasekářskou osadu Ploština, ve které hledali partyzány. Vydrancované roubené chalupy byly jedna po druhé vypáleny a v ohni zahynulo 23 mužů a jedna žena. Se stejnou brutalitou postupovali okupanti 23. dubna v nedaleké obci Prlov, kde oběsili, zastřelili nebo přímo

upálili 23 mužů a žen. Vypalováním stavení, především hájoven a samot, terorizovali okupanti civilisty a partyzány na celém území Čech a Moravy. Moravskými Lidicemi je nazýváno vypálené Javoříčko nedaleko Olomouce, jež lehlo popelem 5. května a v němž bylo zavražděno 38 mužů. Ve stejný a následující den zahynulo 26 občanů z Leskovic u Pelhřimova a téměř čtyři desítky domů byly vypáleny. Už v době platného míru, 9. května po poledni, vypálila ustupující jednotka stavení v Lejčkově u Tábora a zastřelila za různých okolností 23 lidí z této a okolních obcí.

S blížící se frontou docházelo k velkým zastršovacím akcím, při kterých nacistické jednotky sadisticky zabíjely civilisty a zajatce, kterým se do té doby dařilo přestát mnohá příkoří války. Rodina Bertolda Wolfa měla v červnu 1942 nastoupit do transportu, který směřoval z Olomouce do židovského ghetta v Terezíně. Ačkoliv se na svoji poslední cestu k nádraží vydali, do vlaku nikdo ze čtyř členů rodiny nenastoupil. Bertold, jeho žena Růžena, dcera Felicitas a patnáctiletý Otto dorazili do svého útočiště v Tršicích. Otto Wolf si po necelé tři roky svého skrývání psal deník, který je svým mírovým a protinacistickým obsahem přirovnáván k dílu Anny Frankové. Zatímco rodina vystřídala několik skrýší, dostala se na jaře 1945 do posledního úkrytu v lese mezi Tršicemi

Pohřeb obětí zvláště jednotek Waffen SS, které 8. května 1945 střílely v Kolíně do davu, aby je zastršily. Na místě nebo na následky těžkých zranění zemřelo 16 lidí, se kterými se o pět dní později město rozloučilo pietním aktem (fotoarchiv VÚA–VHA)

a Zákřovem. Ve středu 18. dubna 1945 pročesávala jednotka vlasovců pod vedením gestapa okolí Tršic. Hledali partyzány, kteří by je i ostatní jednotky mohli při ústupu napadat. S dodnes nejasným podezřením na ukrývání partyzánů v obci obklíčili Zákřov. Bylo po 21. hodině večerní, když obstoupili vesnici, zapálili dům Františka Švarce a spustili palbu do hasících obyvatel. Až do rána zatýkali zákřovské muže a chlapce. Felicitas Wolfová dopsala deník svého bratra a k onomu dni poznamenala: „V 6 h ráno žádali po nás všech osobní průkazy a prvního se ptali našeho Otoška, který nevěděl, co má říct, tak řekl, že je u O. na návštěvě a že je z Telče. Ten velitel těch vl. mu to ale nevěřil, a proto řekl: ‚se mnou‘. Otoš odhodlaně vstal, bílý v obličeji jak stěna, a šel. My všichni jsme zůstali, jako když dýku nám do srdce vrazí. Po tatínkovi chtěl také průkaz, on řekl, že je přízeň a že je 61 r. starý, tak mu to jakžtakž prošlo. Po mamince a po mně ani průkazy nechtěli. Já jsem sice hned šla a vyhrabala jsem z hnoje moji kabelu s dokumentama a hledala jsem Otošovu totožnost, ale všechny jsem našla, jen tu jeho právě jsem nemohla v tom rozčilení najít. Dala jsem kabelu do záchoda a nepřestala jsem hledat, až konečně jsem ji našla.“

Za rozbřesku byli propuštěni muži nad padesát let věku, zatímco zbývajících 23 mužů bylo převezeno do služebny gestapa ve Velkém Újezdě, kde je zavřeli v chlévě na dvoře radnice. Dva dny museli zajatci snášet kruté výslechy doprovázené surovým zacházením. Čtyři muži byli propuštěni, ale zbývajících 19 bylo se zlomeninami končetin i kostí v obličejích naházeno na nákladní vůz. Byl podvečer 20. dubna 1945, Adolf Hitler v Berlíně naposledy přijal oficiální gratulanty k narozeninám a vyznamenal mladé členy Hitlerjugend – obránce Berlína. Felicitas do deníku toho dne uvedla: „Od středy odpoledne jíme poprvé kousíček chleba a zapijíme kávou. Jsme nešťastní, že o těch našich nic nevíme. Ze zákřovských se žádný ještě nevrátil. Každou chvíličku se modlíme a prosíme Pána Boha, aby našemu hodnému Otoškovi nedal ublížit a ho nechal se šťastně k nám vrátit.“ Zmučené muže však po zuby ozbrojení nacističtí vojáci dovezli k dřevěné boudě nad samotou Kyjanice. Všechny oběti zde byly toho večera zastřeleny a upáleny.

Čechy a Morava byly doslova posety věznicemi, donucovacími pracovnicemi a pracovními tábory. Vězni, kteří se zde nacházeli, patřili mezi nežádoucí svědky nacistických zločinů. Malá pevnost v Terezíně patřila pražskému ústředí gestapa. Dne 2. května 1945 bylo při největší hromadné popravě zavražděno 52 vězňů z přibližně 70 uvedených na seznamu. Na pražské Pankráci zřídilo gestapo svoji druhou největší věznici. Od 5. května 1943 zde byla uvedena do provozu gilovina, jež do určité míry nahradila šibenici. V průběhu dubna 1945 jí bylo sřáto posledních 43 obětí. V hromadných celách se nacházelo několik set odsouzenců a z popravčích cel bylo propuštěno 55 lidí, které nacisté již nestihli popravit. Gilovina byla nalezena o dva měsíce později na dně Vltavy. Mrtvé vězně a rukojmí nacházeli vyšetřovatelé po osvobození

Část z více jak 50 zavražděných československých občanů na Masarykově nádraží v Praze 8. května 1945 (fotoarchiv VÚA–VHA)

u řady služeben gestapa a soudních budov (Český Těšín, Brno, Jihlava, Třešť, Kolín). Masakry v pobočkách koncentračních táborů a při pochodech smrti jsou zvláštní kapitolou osudu mnoha tisíc zavražděných lidí.

Krutě byly trestány třeba jen náznaky osvobození: Vyvěšování vlajek, trikolory v klopách, zpěv písní, natož pak pokusy o ozbrojený odpor hrotícímu se režimu. Májové dny roku 1945 byly naplněny očekáváním příchodu osvoboditelů. Jestli přijdou dříve z východu nebo ze západu, nebylo zřejmé. Výbušná atmosféra dostala svoji první jiskru v Přerově, kde vypuklo povstání již 1. května 1945. Po jeho potlačení bylo o den později 23 občanů popraveno v Lazcích u Olomouce. Stejně brutálně bylo potlačeno povstání v Třešti, kde 7. května zavraždili nacisté 34 mužů. Ve stejný den se pomstily také jednotky SS členům revolučního národního výboru ve Velkém Meziříčí, kde zavraždily 57 osob při několika hromadných exekucích. Tragické vyústění mělo také

poslouchání rozhlasu na kolínském náměstí 7. května. Nadšený souhlas místních občanů s optimistickými zprávami o vyjednávání německé kapitulace překazil stále ještě nebezpečný protivník. Jeho neřízená palba do davu stála život 16 občanů.

Civilisté se stali terči zákeřných útoků také v povstale Praze. Do krajnosti vyhrocená nenávist z minulosti, nejistota přítomnosti a strach z budoucnosti se obrátily v plné míře proti povstalcům, ale také naprosto bezbranným ženám a dětem. Mezi 5.–8. květnem došlo k velkým masakrům na Masarykově nádraží (nejméně 50 obětí), v gymnáziu Pražačka (30 obětí), v Jelením příkopu u Pražského hradu (nejméně 21 obětí), statku Reitknechtka (19 obětí) nebo v obytných domech v Úsobské ulici (dnešní ulice Obětí 6. května; nejméně 51 obětí). Některé masakry spáchali nacisté záměrně za účelem šíření teroru, jiné přivodily víceméně náhodné a bezhlavé útoky ustupujících vojsk. Lidé přicházeli o život v terénu, v ulicích, ale mnozí i ve svých domovech, kde hledali bezpečí před válečnou vřavou.